

Dansk resumé af

Mission, Church and Tradition in Context

Emic Perspectives on the Encounter and Tension between Traditional
Bena Religion and Lutheran Christianity in Ulanga, Tanzania

PHD-dissertation

Faculty of Theology

University of Aarhus

2001-2004

Flemming Hansen

www.flemminghansen.net

Som afhandlingens titel angiver, så arbejdes der i dette empiriske, missionsteologiske studie med "Mission, kirke og tradition i kontekst". Det geografiske område er Ulanga dalen i Morogoro regionen i det sydlige Tanzania. *Missionen* er primært Dansk Luthersk Missionsforening, DLM, der har arbejdet kontinuerligt i området siden 1949, *kirken* er den lutherske kirke i Tanzania, ELCT, nærmere betegnet Ulanga-Kilombero stift og *traditionen* er et samlet udtryk for den kulturelle og især traditionelt religiøse kontekst i Ulanga. Demografisk drejer det sig om Bena stammen, *Wabena*, den folkegruppe, igennem hvilken den lutherske kirke fik fodfæste i Ulanga. Stiftet har i dag ca. 19.000 medlemmer, heraf ca. 13.000 voksne. Empirien omfatter ikke alle stiftets medlemmer, men koncentrerer sig om aktive gudstjeneste-fejrende lutherske kristne i en udvalgt del af stiftet. Undertitlen lyder: "Lokale perspektiver på mødet og spændingen mellem traditionel Bena religion og luthersk kristendom i Ulanga, Tanzania". Metodisk arbejdes der med *the emic perspective*, altså med det lokale, kulturelle insiders perspektiv. Grundkildematerialet er indsamlet ved etnografisk deltager observation og ved kvalitative, halvstrukturerede interview, der har som sit formål "at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på fortolkninger af meningen med de beskrevne fænomener" (Kvale 2002:41). Dette materiale består af 85 interviews på swahili, heraf 55 med Wabena. Afhandlingen beskriver og diskuterer teologiske problemer og viden sådan som disse findes og udledes i en lokal Ulanga kontekst i mødet og spændingen mellem traditionel religion og luthersk kristendom.

Afhandlingens grundlæggende tese er, at på grund af det historiske forløb og problemer med at kommunikere evangeliet kontekstuel, har der efterhånden udviklet sig en parallel struktur hos de lutherske kristne mellem traditionel Bena religion og kristendom omkring tro, tænkning og kultisk udtryksform. For mange lutherske Wabena er konsekvensen af dette i dag, at begge religioner stadigvæk, stort set uden af blande sig i eller med hinanden, bidrager til formningen af deres identitet og verdensbillede. Tre forhold har været inddraget i arbejdet med denne tese. For det første en beskrivelse af kirke- og missionshistorien i Ulanga for at etablere de historiske forudsætninger og rammer for den nutidige udfoldelse af afhandlingens problematik. Dernæst en forholdsvis grundig beskrivelse af traditionel Bena historie, kultur og især religion sådan som det i det *emiske* perspektiv opfattes af de lutherske kristne, da det er denne lokale perception af især den traditionelle religiøse kontekst, de lutherske kristne forholder sig til principielt og især praktisk. Sidst, men ikke mindst, arbejdes der med selve mødet og spændingen mellem luthersk kristendom og traditionel religion. Her beskrives først

den lokale profil af luthersk kristendom. Uden at kende denne profil, kan man nemlig ikke forstå de kristnes forhold til det traditionelle. For det andet arbejdes der med, hvorledes de kristne reagerer med og mod de forskellige elementer i den traditionelle religion og endelig stilles spørgsmålet om hvilket udslag dette møde og denne spænding har givet i karakteren og identiteten af de lutherske kristne i Ulanga i dag. Analysen er bl.a. styret af begreber som kontekstualisering (Stephen Bevans, Paul Hiebert), kommunikation (Viggo Søgaard, Lesslie Newbigin) og møde (Kwame Bediako) i kontekst.

Det kirke- og missionshistoriske forløb, som beskrives i kapitel 2, bestod fra ca. 1910 primært i, at lutherske buskskole lærere og nogle få præster sendtes fra Det sydlige Højland ned i Ulanga dalen, hvor der blev etableret nogle få menigheder i den i øvrigt meget traditionelle og katolske kontekst. Fra 1949, hvor kirken havde 3-400 medlemmer, virkede DLM i dalen med bosiddende missionærer – dog hele tiden under afrikanske provster – og arbejdede indtil 1963, hvor området blev et stift under Sydsynoden, især med byggeri, hospitals- og skolearbejde. Dalen blev udskilt som et selvstændigt stift i 1975, en proces, der i mange år blev brugt så meget energi på at meget andet arbejde lå underdrejet. Skolevirksomheden blev nationaliseret i 1970 og op gennem 80'erne og 90'erne koncentrerede arbejdet sig om menighedsopbyggende aktiviteter, samt renovering og udbygning af kirkens hospital og opbygning af stiftets bibelskole – og senest gymnasium.

I kapitel 3 beskrives traditionel Bena historie, kultur og især religion. Midt i 1870'erne emigrerede en del af Bena stammen, Wabena Mange, til Ulanga. Disse Wabena Manga har traditionelt forstået sig som dalens og de andre stammers herskere og deres sidste kongeby, landsbyen Utengule, er stadig deres kultiske centrum. Traditionel Bena religion er monoteistisk, højguden kaldes *Nguruvi*. Forfædrene spiller en stor rolle, dels som vogtere over Wabena's overholdelse af tabuer og traditionel skik og brug med tildeling af de dertil knyttede velsignelser og straffe og dels som forbindelsesled til *Nguruvi*. Særlige ritualer, *matambiko*, bruges som kommunikation til forfædrene. Religionen er helt igennem antropocentrisk, orienteret efter at give Wabena et godt jordisk liv. I det lokale perspektiv udgør traditionelle medicin- og troldmænd, hvoraf den største er *bibi* Kalembwana, trolddom og onde ånder, traditionel medicin mv. en vigtig del af det grundlæggende verdensbillede, ikke som modsætning til højgud og forfædre, men som en integreret og ødelæggende del af tilværelsen. Disse elementer udgør, empirisk og immanent, en uafvendelig del af livet – i den traditionelle kontekst er liv og religion én og samme ting – og man må derfor forholde sig til og reagere passende overfor dem.

Det aktuelle møde og den aktuelle spænding mellem den lokale lutherske kristendom og den traditionelle Bena religion er emnet for kapitel 4, der ligesom kapitel 3, beskriver det ak-

tuelle *emiske* Bena perspektiv. Først behandles de danske missionærer, som generelt opfattes som gode formidlere af evangeliet, men som dog aldrig har formået at forstå den afrikanske kontekst. På den ene side virker det som om den traditionelle religion er dem fuldstændig fremmed og på den anden side har visse forhold i deres opførsel antydning, at de måske selv har et vist forhold til deres egne forfædre mv. Mange har opfattet kristendommen som missionærernes egen europæiske religion, *dini ya kizungu*, som derfor, pga. fremmedheden, ikke har kunnet stå som den eneste (religiøse) tyding af Wabena's livssituation. Dernæst beskrives luthersk kristendom i lokal Bena optik, en meget legalistisk kristendom med stor vægt på Gud og mennesker som 'samspillere' i den enkelte kristnes liv og frelse. Kærlighed, dåb, tro, gerninger, selvhjælp, synd, kirketugt og kristen begravelse er vigtige stikord. I det fremtidige perspektiv spiller fortabelsen i evig ild langt større rolle end livet i glæde i Himlen.

De kristnes forhold til den traditionelle religion behandles og der tegner sig et billede af en kirke, et stift, som officielt og konstitutionelt benægter ethvert samspil med og aktiv brug af forfædrene, men hvor samtidig mange medlemmer, dels drevet af frygt for forfædrenes straf, dels tvunget af familiens udtalte pression, i høj grad bruger de rituelle henvendelser til dem. Lutherske kristnes brug af den traditionelle praksis med at 'bygge graven', bygge et cement-mindesmærke over graven, diskuteres, da den har mange lighedspunkter med traditionel *tambiko*. Dernæst behandles de lutherskes forhold til den livsødelæggende trolddom. "Hver gang en kristen bliver syg, tror han det er trolddom" (Kyelula 2003a:5). Skønt evangeliet er blevet prædikeret i snart et århundrede og skønt den lutherske kirke i halvdelen af tiden har haft sit eget hospital, konsulterer langt over halvdelen af patienterne en traditionel doktor før eller under hospitalsindlæggelsen, da vestlig lægekunst ikke besvarer spørgsmålet om, *hvem* der har forårsaget sygdommen og derfor i mange tilfælde, i det lokale perspektiv, er dårlig rustet til at behandle sufficent. Ofte bruges i det skjulte traditionel medicin sammen med den hospitalsordinerede. I det hele taget er brugen af traditionel beskyttende medicin massiv blandt de gudstjenestefejrende kristne. Antallet af principielt usynlige troldmænd, som kaster forbandelser på folk, skader og dræber, er meget stort. Også mange lutherske kristne beskylder andre eller beskyldes selv for at være troldmænd, og den eneste socialt accepterede måde at komme af med anklagen og/eller trolddommen på er at gennemgå et renselsesritual hos Kalemwana, en lokal troldkvinde, der bruger stærke onde ånder i sin praksis. Nogle kristne gennemgår ritualer frivilligt, andre tvinges igennem det, skønt de opfatter det som en direkte, om end beordret, måde at fornægte Gud på. Mht. trolddom er der ikke tale om de kristne contra andre. Adskillige lutherske, inklusivt flere af kirkens ledere, er i det lokale perspektiv aktive troldmænd, men især de sidste tilhører de 'urørlige'; folk, der opfattes og frygtes som

troldmænd, men som samtidig beskyttes af deres kirkelige stilling. Den samlede struktur i identitet og verdensbillede, der synes at karakterisere disse kristne, har jeg, jf. tesen, valgt at kalde en parallel struktur. Paralleliteten består i at det nutidige, jordiske liv bestemmes af den traditionelle kontekst, der samtidig udgør det basale verdensbillede og som ordner alt, hvad der har med dette liv at gøre; bl.a. gennem brug af beskyttende medicin mod trolddom og af Kalemwana til udradering af samme. Parallelt med dette ordnes alt, der har med det evige liv at gøre, i kirken ved hjælp af de midler, som kristendommen råder over: tro, gode gerninger, selvhjælp og Guds hjælp osv. Disse to linier har hver deres funktionsområde og virkemidler.

Konklusionen er derfor, at tesen synes at give udtryk for en virkelighed, hvor kristendommen har bragt mange nye elementer i spil uden at den har fået afgørende indflydelse hverken på de kristnes hverdag i deres sociale og kulturelle kontekst eller på deres basale verdensbillede. Kristendommen har ikke formået at komme med eksistentielle svar på de områder, der med Paul Hiebert er blevet kaldt 'det ekskluderede midten', nemlig alt det, der tilhører det usynlige, men dog i det lokale perspektiv i højeste grad immanente i tilværelsen såsom forfædre, trolddom og onde ånder. I praksis ordnes denne del af livet derfor stadig i den traditionelle kontekst, mens det, der har at gøre med den transcendent frelse, ordnes gennem kirken. Selve kristendommen har så samtidig fået en meget legalistisk udformning, der ligger temmelig fjernt fra den lutherske nådemiddel kristendom, der var missionærernes udgangspunkt.

Afhandlingen slutter med et par missionsteologiske perspektiver udformet som to ufærdige modeller til videre drøftelse. Begge handler om at tage såvel evangeliet (teksten) som den sociale, kulturelle og religiøse sammenhæng (konteksten) meget alvorlig. Det første model kalder jeg et kontekstuel, luthersk, kristent verdensbillede; en model, der bl.a. ved hjælp af Andrew Wall's tale om både et stedegent og et pilgrims aspekt i kristendommen prøver at argumentere for et verdensbillede, hvor luthersk nådemiddelkristendom kommer til udfoldelse *midt i*, dvs. i fuldstændig anerkendelse af – men ikke underlæggen sig – den reelle kontekst. Den anden model argumenterer for en kontekstuel formidlingsproces af evangeliet, der fuldt ud tager hensyn til både kontekstens integritet (som det opfattes *lokalt* både hvad angår den socio-kulturelle og traditionel religiøse kontekst *og* hvad angår den lokale udgave af kristendommen) og til evangeliets integritet. Dette er jo kontekstualiseringens kerne og formål, men afhandlingen har bl.a. vist, at i den praktiske implementering af mission er dette ikke nødvendigvis sket. Og sker det ikke, kan der, som i Ulanga, komme en luthersk kristendom ud af det, som for manges vedkommende hverken er i samsvar med teksten eller med konteksten. Og hvem kan egentlig være tjent med det?